

Europejskie projekty drugiej edycji konkursu Komisji Europejskiej – Natura 2000 AWARD – 2015

Dariusz Anderwald

Abstrakt. 21 maja 2015 r. w Brukseli w siedzibie Komisji Europejskiej „Barlaymont” odbyła się ceremonia wręczenia Europejskiej Nagrody Natura 2000, której głównym celem jest przedstawianie działań zachowujących europejską różnorodność biologiczną i korzyści zarówno dla przyrody jak i dla ludzi (domyślnie: łagodzenie istniejących konfliktów i zmiana negatywnego stosunku niektórych społeczności do powołanych w ramach sieci obszarów). Nagroda przyznawana jest za dobre praktyki na obszarach Natura 2000 w pięciu różnych kategoriach: komunikacja, korzyści społeczno-ekonomiczne, ochrona przyrody, godzenie interesów / kompromisy oraz współpraca transgraniczna w obszarach przyrodniczych. Dodatkowo w ramach tej inicjatywy po raz pierwszy w tym roku przyznano także Nagrodę Obywatelską. Nagrodę główną otrzymał projekt „Dzień Natura 2000” z Hiszpanii. W sumie w ciągu dwóch edycji zgłoszono do konkursu 256 projektów, z czego najwięcej (38%) stanowiły projekty dotyczące bezpośredniej ochrony gatunków i siedlisk. Wśród wszystkich aplikujących, co charakterystyczne, największą grupę stanowiły organizacje pozarządowe (ca 35%). W 2015 r. wśród 23 projektów-finalistów znalazły się aż trzy projekty z Polski. Dzięki możliwości głosowania w Internecie, w ciągu 1 miesiąca obywatele krajów UE na wszystkie finałowe projekty oddali około 25 tys. głosów. Zwycięski projekt z Hiszpanii miał na celu podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństw na temat sieci Natura 2000 poprzez łączenie ludzi wokół idei zachowania różnorodności biologicznej na wybranych obszarach. W celu promowania tej idei wykorzystano tzw. „efekt motyla”. W pracy zostały przedstawione projekty finałowe wyróżnione przez KE w 2015 roku.

Słowa kluczowe: AWARD, Komisja Europejska, Natura 2000, projekty

Abstract. European projects the second edition of the European Commission - Natura 2000 AWARD - 2015 May 21, 2015 in Brussels. At the headquarters of the European Commission „Barlaymont” was held ceremony of the European Prize Natura 2000, whose main aim is to present activities preserving the European biodiversity and benefits of both for nature and for people (default: mitigating existing conflicts and change the negative attitude of some communities to areas set up within the network). The award recognizes good practices in Natura 2000 sites in five different categories: communication, socio-economic benefits, nature protection, reconciling interests / trade-offs and cross-border cooperation in the Natura areas. In addition, under this initiative this year, the Citizen Prize was awarded for the first time. The main prize was given to the project „Day of Natura 2000” from Spain. In total over the two editions of the competition there were reported 256 projects, most of which (38%) were projects relating to the direct protection of species and habitats. Among all

applicants, characteristically, the largest group consisted of non-governmental organizations (ca 35%). In 2015 of 23 projects-finalists shortlisted were three Polish projects. Thanks to the voting on the Internet, within a month, all final projects received about 25 thousand. votes from EU member countries citizens. The winning project from Spain was to raise ecological awareness of communities on the Natura 2000 network by connecting people around the idea of the preservation of biodiversity in selected areas. In order to promote this idea „butterfly Effect” was used. The paper presents final projects highlighted by the EC in 2015.

Keywords: AWARD, the European Commission, Natura 2000, projects

Wstęp

Głównym powodem, dla którego Komisja Europejska (KE) (fot. 1) w 2013 r. zainicjowała konkurs pod nazwą Europejska Nagroda Natura 2000 była potrzeba promocji tego programu realizowanego od 1992 r. na terenie krajów Unii Europejskiej (UE) a dotyczącego komplementarnego zachowania różnorodności biologicznej na poziomie gatunkowym i ekosystemowym. Samo wdrażanie programu w wielu przypadkach, w tym także w Polsce, obarczone było licznymi błędami, zwłaszcza w zakresie informacyjno-komunikacyjnym, co nadal skutkuje brakiem zrozumienia dla tej koncepcji, zwłaszcza wśród ludzi zamieszkujących tereny położone w obszarach sieci Natura 2000 (Makomaska-Juchiewicz 2010).

Z tego powodu cele konkursu KE dotyczą:

1. Podniesienia świadomości na temat sieci Natura 2000 wśród społeczeństw UE.
2. Doskonalenia promocji sieci obszarów Natura 2000 i celów programu.
3. Doskonalenia sposobów zarządzania obszarami Natura 2000.
4. Zachęcania do tworzenia sieci kontaktów między zainteresowanymi stronami zajmującymi się ochroną przyrody na obszarach Natura 2000.
5. Inspirowania i promowania najlepszych praktyk w zakresie ochrony przyrody.

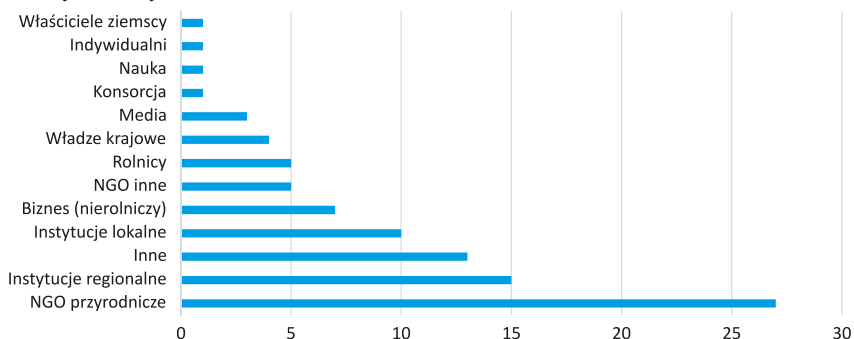
Fot. 1. „Barlaymont”, Bruksela, siedziba Komisji Europejskiej (fot. D. Anderwald)
Photo 1. „Barlaymont”, Brussels, the seat of the European Commission

Nagroda przyznawana jest za dobre praktyki na obszarach Natura 2000 w pięciu różnych kategoriach: 1) komunikacja, 2) korzyści społeczno-ekonomiczne, 3) ochrona przyrody, 4) godzenie interesów / kompromisy oraz 5) współpraca transgraniczna w obszarach sieci. Dodatkowo w ramach tej inicjatywy po raz pierwszy w 2015 r. przyznano także Nagrodę Obywatelską. Otrzymał ją projekt „Dzień Natura 2000” z Hiszpanii (<http://www.natura2000day.eu>), który dostał najwięcej głosów od internautów. Wszystkie projekty oceniano stosując 5 kryteriów, tj.: efektywność, oryginalność, trwałość, koszty i korzyści, powtarzalność. W wyniku selekcji, do ścisłego finału jury w 2015 r. dopuściło 23 projekty i zaprosiło (na koszt KE) po 2 przedstawicieli na galę finałową w dniu 21 maja do siedziby KE „Barlaymont”.

Wśród 23 projektów-finalistów znalazły się aż trzy projekty z Polski: „Bubobory w Lasach Państwowych” (Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie), „Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach Natura 2000 – promocja najlepszych praktyk” (Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych w Warszawie) oraz „Misja Natura” (Fundacji Wspierania Inicjatyw Ekologicznych w Krakowie).

Beneficjenci i kategorie konkursu

W 2015 r. do konkursu zgłoszono 93 wnioski z 24 państw członkowskich; w 2014 r. – 163 z 26 państw (ryc. 1). Pod względem liczby zgłoszeń wyróżniają się: Hiszpanie, Francuzi, Polacy, Niemcy i Włosi.

Ryc. 1. Liczba wniosków w zależności od aplikującego kraju UE (źródło: Garsteki i in. 2015)

Fig. 1. The number of applications depending on the applying EU country (source: Garsteki et al. 2015)

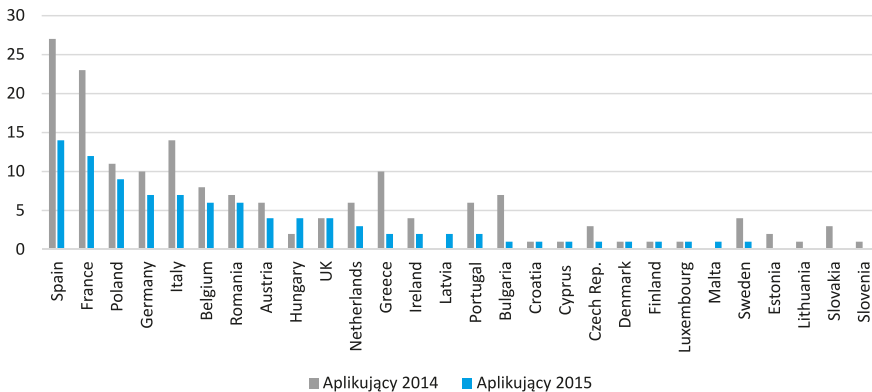
Sumarycznie za lata 2014-2015 najwięcej wniosków wpłynęło w kategorii ochrona (N=98), a następnie w kolejności malejącej według kategorii: komunikacja, godzenie interesów / kompromisy, współpraca transgraniczna i tworzenie sieci, korzyści społeczno-ekonomiczne (tab. 1).

Tab. 1. Ilość i kategorie wniosków w zależności w latach 2014-2015

Table 1. The number and categories of applications depending on the years 2014-2015

Kategoria	2014	2015	Razem
Ochrona	58	40	98
Komunikacja	49	27	76
Godzenie interesów / kompromisy	38	6	44
Współpraca transgraniczna / budowanie sieci	10	11	21
Korzyści społeczno-ekonomiczne	8	9	17
Razem	163	93	256

Podobnie jak w 2014 r., wnioski wpłynęły od wielu podmiotów, w tym organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, rolników i władz krajowych, regionalnych i lokalnych. Największa liczba wniosków została złożona przez organizacje pozarządowe, które często współpracowały z innymi podmiotami w ramach konsorcjum. Duża ilość aplikacji dotyczyła działań, które były finansowane w ramach programu LIFE, wykazując znaczenie tego programu finansowania w zarządzaniu siecią Natura 2000 (Garsteki i in. 2015).

Ryc. 2. Kategorie wnioskodawców konkursu w 2015 r. (N=93) (źródło: Garsteki i in. 2015)
 Fig. 2. Categories of applicants of the contest in 2015 (N=93)

Finaliści w kategorii „Ochrona przyrody”

Kategoria ta skupia się na osiągnięciach, które mają poprawić stan ochrony siedlisk przyrodniczych i / lub gatunku / grupy gatunków. Siedliska lub gatunki docelowe musiały być w załączniku dyrektywy siedliskowej lub załącznikach dyrektywy ptasiej.

Tab. 2. Rodzaje działań w kategorii „Ochrona przyrody”
 Table 2. Types of activities in the “Protection of Nature” category

Kraj	Nazwa angielska	Nazwa polska	Źródło
Portugalia	Fence and powerline best practices for Great Bustard conservation	Ogrodzenia i pastuchy elektryczne najlepsze praktyki w zakresie ochrony drobia	http://www.lifeesteparias.lpn.pt
Litwa	Nature conservation in Adazi military training area	Ochrona przyrody na poligonie w Ādaži	http://www.vamoic.gov.lv/VAMOIC/Par%20Mums.aspx
Cypr	Cyprus Turtle conservation project	Projekt ochrony żółwia cypryjskiego	http://www.aboutcyprus.org.cy/en/turtles-and-conservation-in-cyprus
Węgry	Bird protection along transmission grids	Ochrona ptaków wzdłuż sieci przesyłowych	http://www.mavir.hu/web/mavir-en/bird-protection1
Wielka Brytania	The Alde-Ore Estuary – a sustainable future for wildlife	Ujście Alde-Ore – zrównoważona przyszłość dla dzikich zwierząt	http://www.lifealdeore.org
Dania	Blue Reef – restoration of stone reefs in Kattegat	Blue Reef – przywrócenie kamiennych raf w Kattegat	http://naturstyrelsen.dk/naturbeskyttelse/naturprojekter/blue-reef/

Nagrodę w tej kategorii otrzymał innowacyjny pod względem technicznym i koncepcyjnym duński projekt **Blue Reef – restoration of stone reefs in Kattegat**. Projekt Duńskiej Agencji Ochrony Przyrody miał na celu przywrócenie i stabilizację struktury i funkcji raf w cieśninie Kattegat, a także zwiększenie świadomości wśród menedżerów ochrony środowiska, decydentów i szerokiej opinii publicznej w kwestii zarządzania i ochrony obszarami morskimi Natura 2000. Przywrócono ca 5,5 ha raf przy użyciu ca 100 tysięcy ton naturalnych kamieni, co doprowadziło to do znacznego wzrostu biomasy i bogactwa gatunków flory i fauny. Działania były innowacyjne w wielu aspektach: (1) Jest to jeden z niewielu przykładów pomyślnie przebudowany całkowicie zdegradowanych siedlisk morskich; (2) Projekt wykorzystywał doświadczenia nowych technologii z zakresu fizyki i modelowania numerycznego; (3) zamiast betonu użyto naturalnych skał, w celu zwiększenia trwałości i wiernego odzwierciedlenia właściwości podłoża ważnego dla organizmów dennych. W rezultacie przywrócono także cenne siedliska wielu gatunków dla ryb (<http://naturstyrelsen.dk/naturbeskyttelse/naturprojekter/blue-reef/>).

Finaliści w kategorii „Komunikacja”

Kategoria ta koncentrowała się na udanych działaniach komunikacyjnych mających na celu zwiększenie świadomości i promowanie programu Natura 2000, w szczególności tych inicjatyw, które przyniosły trwałe zmiany postaw i zachowań w stosunku do sieci wśród konkretnych grup interesariuszy i ogółu społeczeństwa.

Tab. 3. Rodzaje działań w kategorii „Komunikacja”

Table 3. Types of activities in the category “Communications”

Kraj	Nazwa angielska	Nazwa polska	Źródło
Polska	Buboforests – Education from the methods of location, monitoring and protection of the owl	Bubobory w Lasach – metody lokalizacji, monitoringu i ochrony sów leśnych	http://cepl.sggw.waw.pl/bubobory/index.htm
Polska	Protecting biodiversity and promoting best practices in forest areas	Ochrona różnorodności biologicznej oraz promowanie najlepszych praktyk w obszarach leśnych	www.bestpractice-life.pl
Hiszpania	Natura 2000 Day	Dzień Natura 2000	www.natura2000day.eu
Austria	Komm-Natura – innovative communication for effective action	Komm-Natura – innowacyjna komunikacja dla skutecznego działania	www.komm-natura.at
Niemcy	Natura 2000. Long live life! Biodiversity meets communities	Natura 2000. Niech żyje życie! Społeczeństwo poznaje bioróżnorodność	www.naturfreunde-wuerttemberg.de

Nagrodę w tej kategorii otrzymał niemiecki projekt **Natura 2000. Long live life! Biodiversity meets communities**. Mimo, że Natura 2000 jest jednym z największych projektów w zakresie ochrony, wiedza wśród Niemców na temat sieci Natura 2000 wg autorów projektu jest raczej słaba. Aby zmienić ten stan, organizacja pozarządowa Naturefriends przeprowadziła dwie kampanie. Pierwsza kampania polegała na powołaniu sieci złożonej z 40 szlaków specjalnie przygotowanych w ramach „miękkiej turystyki” przeznaczonych dla pieszych wędrówek w regionie Badenii-Wirtembergii tak, aby społeczeństwo mogło w aktywny sposób dowiedzieć

się jak najwięcej o sieci Natura 2000. Szlaki miały na celu rozbudzenie w odbiorcach potrzebę bliskich spotkań z gatunkami rodzimej fauny, flory i siedliskami, a w konsekwencji zwiększenie świadomości potrzeby ochrony przyrody. Jednocześnie ich nadrzędną ideą jest staranny wybór tras omijających obszary wrażliwe przyrodniczo. Wędrówki te w Badenii-Wirtembergii odgrywają bardzo ważną rolę. W ramach tych działań rocznie sprzedaje się około 4 mln noclegów. W ramach drugiej kampanii przygotowano wystawę: „Niech żyje życie!” w formie czasowych ekspozycji przedstawiających (zdjęcia i grafiki) obszary Natura 2000 w Europie i Badenii-Wirtembergii. Wystawa została pokazana w ratuszach i innych obiektach użyteczności publicznej w połączeniu z wypowiedziami burmistrzów i innych zainteresowanych stron, a także specjalistycznymi wykładami na temat sieci Natura 2000. W ramach obchodów dni Natura 2000 mają miejsce w ponad 30 miejscach w Badenii-Wirtembergii liczne aktywności o charakterze sportowym: spływy na tratwach, spływy kajakowe, wycieczki rowerowe, parki linowe, spacery w koronach drzew, wspinaczki skałkowe, ekstremalną turystykę górską (wejścia zimowe), nordic walking, piesze wycieczki krajobrazowe, wieczorne podglądanie przyrody i inne. Najbardziej oryginalnym aspektem tej aplikacji był jej charakter oddolny; większość szlaków otrzymało etykiety opracowane przez lokalne oddziały należące do licznych organizacji pozarządowych w kraju związkowym Badenii-Wirtembergii. Szlaki stały się również platformą zarówno do dalszego zaangażowania miejscowych ekologów w rozwój sieci Natura 2000 jak i rozwój różnego rodzaju usług turystycznych i w efekcie uzyskiwanie korzyści społeczno-ekonomicznych (www.naturfreunde-wuerttemberg.de).

Finaliści w kategorii „Godzenie interesów / kompromisy”

Kategoria ta opiera się na założeniu, że skuteczne godzenie interesów często wiąże się z osiągnięciem kompromisów między różnymi grupami interesów i poglądów. Nagrodzono udane inicjatywy, które łączyły ze sobą przeciwstawne siły społeczno-gospodarcze i/lub polityczne, w sposób korzystny dla przyrody obszaru Natura 2000.

Tab. 4. Rodzaje działań w kategorii „Godzenie interesów / kompromisy”

Table 4. Types of activities in the “Reconciliation of interests / compromises”

Kraj	Nazwa angielska	Nazwa polska	Źródło
Polska	NATURA Mission: building stakeholders' skills for influencing management plans for Natura 2000	Misja Natura: budowanie zainteresowania stron i umiejętności wpływania na plany zarządzania dla obszarów Natura 2000	http://www.misjanatura.fwie.pl/index.php/pl/
Belgia	Towards a balance between agriculture management and N2000 in Wallonia	W kierunku równowagi gospodarki rolnej i N2000 w Walonii	www.natagriwal.be
Niemcy	Divers and conservationists – a win-win situation	Nurkowie i ekolodzy – sytuacja bez przegranych	www.nabu-naturschutztauchen.de/
Hiszpania	Favourable social environments for bear conservation	Sprzyjające otoczenie społeczne dla ochrony niedźwiedzia	http://www.fundacionosopardo.org

Nagrodę w tej kategorii otrzymał hiszpański projekt **Favourable social environments for bear conservation**. Fundacja Oso Pardo (FOP) wypracowała długoterminowy kompromis z lokalnymi zainteresowanymi podmiotami w celu zmniejszenia konfliktów człowiek-niedźwiedź z Gór Kantabryjskich, podpisano umowy z 4,5 tys. myśliwych w celu monitoringu

stanu populacji niedźwiedzia i minimalizacji szkód. Jednym z działań jest projekt „Terytorium Niedźwiedzia” polegający na promowaniu zrównoważonej turystyki i produktów rolno-spożywczych oraz wyrobów rzemieślniczych z miejsc, w których swe nory mają niedźwiedzie. Przyczynia się to do poprawienia wizerunku niedźwiedzia na obszarach wiejskich, ponieważ mogą one wspierać ich rozwój społeczno-gospodarczy. Projekt oparty jest na systemie dobrowolnych umów. Warunki te mają na celu zapewnienie zgodności z obowiązującym prawem oraz zapewnienie, że produkcja lub usługa jest wykonana z wykorzystaniem najlepszych praktyk w zakresie ochrony środowiska. Stworzono także sieć tematycznych domów-centrów (Las Casas del Oso) dotyczących problemów ochrony niedźwiedzia brunatnego i stosunku ludzi, którzy zamieszkują wspólnie te tereny. Wszystkie domy są obsługiwane przez mieszkańców gmin, gdzie żyją niedźwiedzie, co stwarza szanse lokalnej ludności na dodatkowe zatrudnienie, poprzez sprzedaż książek i upominków.

Finaliści w kategorii „Współpraca transgraniczna / budowanie sieci”

Kategoria ta obejmuje dwa odrębne, ale powiązane ze sobą potencjalnie aspekty, a mianowicie:

1. Transgraniczną współpracę w celu osiągnięcia lepszej ochrony gatunków i siedlisk. Może także obejmować współpracę w ramach regionu biogeograficznego.
2. Sposób tworzenia sieci o podobnych uwarunkowaniach, które spowodowały trwałą, pozytywny wpływ na obszary Natura 2000.

Tab. 5. Rodzaje działań w kategorii „Współpraca transgraniczna / budowanie sieci”

Table 5. Types of activities in the category “Cross-border cooperation / network building”

Kraj	Nazwa angielska	Nazwa polska	Źródło
Wielka Brytania	Partnership for the Conservation of Peatlands	Partnerstwo na rzecz Ochrony Mokradeł	www.iucn-uk-peatlandprogramme.org
Rumunia, Mołdawia, Bułgaria, Serbia, Grecja, Węgry, Słowacja, Austria, Niemcy	DANUBEPARKS – bridging the Natura 2000 and Protected Areas along the Danube River Habitat	PARKI DUNAJU – Natura 2000 pomostem dla obszarów chronionych wzdłuż Dunaju	www.danubeparks.org
Holandia, Niemcy	Boundless Nature in the National Park Region Meinweg in MSN	Transgraniczny Park Narodowy Natura 2000 w regionie Meinweg w MSN	www.grenspark-msn.nl
Włochy, Słowenia	AdriaWet 2000 – Adriatic Wetlands for Natura 2000	AdriaWet 2000 – Mokradła Adriatyku do sieci Natura 2000	www.vento-agricoltura.org
Niemcy, Czechy	Revitalization of peat grounds in the Central Ore Mountains	Rewitalizacja terenów torfowych w centralnych Rudawach	www.sachsenforst.de
Belgia	Cross-regional cooperation to enhance natural structure and public awareness of the Sonian forest	Współpraca między regionami w celu zwiększenia naturalnej struktury i świadomości społecznej w lesie Zoniën	www.naturenbos.be

Nagrodę w tej kategorii otrzymał wielonarodowy projekt **DANUBEPARKS – bridging the Natura 2000 and Protected Areas along the Danube River Habitat**. Projekt polegał na

transgranicznej współpracy w zarządzaniu nie tylko siecią 30 obszarów Natura 2000, ale też objęcie jednym systemem zarządzania 20 obszarów chronionych („Parków Dunaju”) innych kategorii na terenie 10 krajów, przez które przepływa Dunaj. Działania projektowe obejmowały rozwijanie różnych umiejętności: zarządzania, komunikacji, prowadzenia edukacji i kształtowania świadomości społecznej, a także pracy i turystyki związanej z przyrodą. Zaangażowano szerokie grono menadżerów różnych specjalności specjalnie do promowania koncepcji komunikacyjnych związanych z zarządzaniem przyrodą, tworzeniem transgranicznych korytarzy ekologicznych lub z prowadzeniem harmonijnego monitoringu środowiska. Od 2009 r. przeprowadzono i wdrożono 150 działań, z czego ponad 30 jako najlepsze praktyki Projektu LIFE, np. renaturalizacja koryta rzeki czy ochrona siedlisk gatunków. Dowiedziano, że zintegrowane działania na dużą skalę wzdłuż Dunaju wywarły dobry wpływ dla ochrony wielu różnorodnych siedlisk, co byłoby niemożliwe w oparciu o działalność tylko medialną. Interesującym aspektem projektu jest to, że w celu zwiększenia korzyści (w tym zysku finansowego) płynących z sieci Natura 2000, można wykorzystywać inwestycyjnie obszary i ich zasoby na obszarach w ich sąsiedztwie, które fizycznie są poza siecią. Projekt podkreśla korzyści dla zdrowia ludzkiego, społeczeństwa i gospodarki, jakie pełnią chronione ekosystemy wodne Dunaju. Obszary Natura 2000 i inne obszary chronione (paki narodowe, rezerwy biosfery, rezerwy przyrody) zapewniają szereg korzyści dla środowiska, ale co istotne pełnią także funkcje społeczne i gospodarcze. Około 4,4 mln miejsc pracy jest bezpośrednio zależnych od utrzymania tych ekosystemów, które w znacznej części położone są w obszarach Natura 2000. Projekt DANUBEPARKS jest przykładem przekazywania wiedzy o kluczowej roli obszarów chronionych oraz promowania aktywnej turystyki przyrodniczej i budowania świadomości społecznej na obszarach położonych wzdłuż całego Dunaju (www.danubeparks.org).

Finaliści w kategorii „Korzyści społeczno-ekonomiczne”

Kategoria ta promuje korzyści społeczno-gospodarcze, które zostały osiągnięte w wyniku powołania obszaru Natura 2000 lub podjętych tam działań. Główny cel to optymalizacja działań, tworzenie i wykorzystanie usług, na przykład poprzez wspieranie producentów niszowych, etykietowanie produktów naturalnych (certyfikaty jakości).

Tab. 6. Rodzaje działań w kategorii „Korzyści społeczno-ekonomiczne”
Table 6. Types of activities in the category of “Socio-economic benefits”

Kraj	Nazwa angielska	Nazwa polska	Źródło
Francja	Vultures: providing gains for nature and communities	Sępy: zapewnienie korzyści dla przyrody i społeczności	http://gorgestarnjon-te.n2000.fr/
Hiszpania	Qnatur: Catalyzing the eco-business in Natura 2000	Qnatur: katalizator ekobiznesu w sieci Natura 2000	http://www.qnatur.com

Nagrodę w tej kategorii otrzymał francuski projekt **Vultures: providing gains for nature and communities**. Wniosek ten został oparty na obszarze Natura 2000 “Gorges du Tarn et de la Jonte”, na terenie którego występują szczególnie rzadkie ptaki drapieżne, w tym ścierwiak biały, sęp płowy i kasztanowaty. Wnioskodawcy – Federacja myśliwska Lozère – podpisali 61 pięcioletnich kontraktów z rolnikami zobowiązujące ich do: bezpiecznego wypasu owiec w celu utrzymania otwartego charakteru obszaru; usuwania krzewów i drzew; instalowania miejsc do wykładania martwego inwentarza jako pokarmu dla sępów; instalowania punktów

poбору wody dla owiec i innych zwierząt. Generalny cel to zapewnienie drapieżnikom naturalnych miejsc do żerowania. Oprócz znacznych korzyści w ochronie konserwatorskiej, działalność ta zaowocowała również zyskami społeczno-ekonomicznymi:

1. Skuteczna ochrona sępów, a zwłaszcza ustanowienie miejsc ich karmienia poskutkowało wzrostem wizyt i liczby turystów w terenie. Rocznie odbywa się około 500 spacerów z przewodnikiem do punktów karmienia sępów. Jednocześnie wypromowano markę „sępia turystyka”, jako jedną z form turystyki opartej o poznawanie przyrody. Z tego produktu markowego korzysta wiele lokalnych firm turystycznych, a sępy stały się symbolem regionu i przyciągają znaczną liczbę turystów.
2. Z uzyskania dodatkowych obszarów do wypasu, korzystają również rolnicy. Jednocześnie, dzięki możliwości karmienia sępów, rolnicy mają dobry i opłacalny sposób na pozbywanie się niepotrzebnych tusz zwierzęcych. Stwierdzono, że pod względem całkowitej stopy zwrotu z inwestycji, każde euro zainwestowane w działalność Natura 2000 w tym rejonie przynosi z powrotem 30-40€ (<http://gorgestarnjonte.n2000.fr/>).

Nagroda Obywatelska

Nagrodę w tej kategorii otrzymał hiszpański projekt **Natura 2000 Day**. Zwycięski projekt BirdLife (Hiszpania) i BirdLife Europe miał na celu podniesienie ciągle niskiej wiedzy społecznej

Fot. 2. Park Narodowy Donana w Hiszpanii, październik 2015 r. (fot. D. Anderwald)
Photo 2. National Park Donana in Spain, October 2015

czeństw na temat sieci Natura 2000 poprzez łączenie ludzi wokół potrzeby zachowania różnorodności biologicznej. Pierwszy Europejski Dzień Natura 2000 odbył się 21 maja 2013 roku. W celu promowania tej idei wykorzystano tzw. „efekt motyla”: każdy uczestnik był zobowiązany do wykonania małego gestu złożenia rąk w kształcie motyla, by pokazać poparcie dla zachowania przyrody i dzikich zwierząt na wybranym obszarze. Następnie na stronie internetowej i znanych portalach społecznościowych można było opublikować swoje zdjęcie z tym gestem. Do wzięcia udziału w kampanii zaproszono szerokie rzesze społeczne, organizacje i instytucje, ale też bardzo często celebrytów. W 2014 r. każdy uczestnik dobrowolnie zobowiązywał się też do konkretnych działań ochronnych na terenie obszaru Natura 2000 Doñana w Hiszpanii (fot. 2). Przykładowo w ramach „gestu” odrestaurowano 25 m² głównego dopływu wody z bagna „La Rocina”, zebrano 16 gramów ołowianych śrucin na okolicznych piaszczystych glebach, wykonano spoty promocyjne, reklamy internetowe i materiały edukacyjne dla szkół. Aby włączyć Dzień Natura 2000 w kanon europejskiej imprezy, do kampanii dołączyli się partnerzy BirdLife w innych krajach (Grecja, Łotwa, Malta).

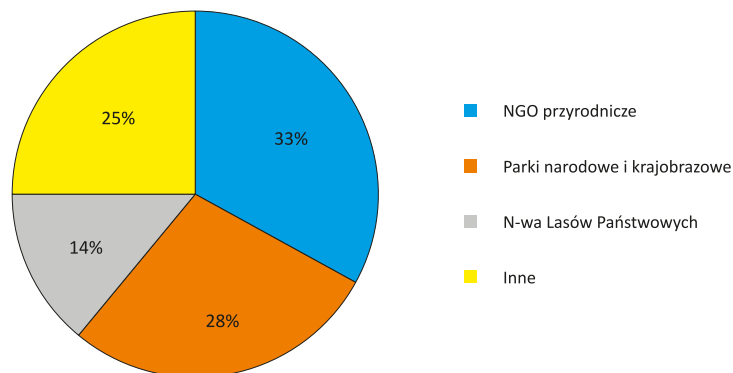
Projekt ten jest doskonałym przykładem atrakcyjnej kampanii informacyjnej zwiększającej świadomość społeczeństw o sieci Natura 2000, za pomocą wysokiej jakości materiałów informacyjnych, użycia technologii internetowej i bezpośredniego zaangażowania ludzi. Istotnym elementem okazało się też użycie socjotechnicznego narzędzia – gestu symbolizującego „efekt motyla”, skupiającego wszystkich ludzi wokół nadrzędnej idei (<http://www.natura2000day.eu>).

Dyskusja

Konkurs zwraca uwagę na ogromną ilość inicjatyw, doświadczeń i pomysłów różnego rodzaju interesariuszy sieci Natura 2000, w celu lepszego poznania oraz zachowania imponującego dziedzictwa przyrodniczego Europy. Wielka różnorodność beneficjentów pokazuje, że Natura 2000 to jedno z największych osiągnięć Unii Europejskiej i żywy twór, który wciąż się kształtuje i udoskonala, mimo głosów krytycznych podkreślających jej zbiurokratyzowanie, wysokie koszty, konfliktogenność i zagrożenie dla dotychczasowych („konserwatorskich”) form ochrony przyrody w państwach Wspólnoty (Olaczek 2010).

Wśród zgromadzonych w ciągu dwóch edycji aplikacji najwięcej projektów (tab. 1) było związanych z działaniami przyrodniczymi służącymi zachowaniu gatunków i siedlisk ważnych dla UE oraz sposobom komunikacji i zarządzania tymi obszarami. Te dwie kategorie stanowiły łącznie 68% wszystkich działań, co podkreśla główny cel koncepcji sieci Natura 2000, tj. zachowanie wartości przyrodniczych przy jednoczesnym utrzymaniu gospodarowania człowieka w zgodzie z naturą. Istoty tej dotyczyło wiele projektów, niezależnie od kategorii, np.: węgierski projekt polegający na ochronie ptaków wzdłuż energetycznych sieci przesyłowych, hiszpański projekt budowania sprzyjającego otoczenia społecznego dla ochrony niedźwiedzia czy projekt belgijski o zrównoważonej gospodarce rolnej na obszarach Natura 2000 w Walonii. Umiejętne łączenie ochrony przyrody i użytkowania zasobów leży u podstaw edukacji społeczeństw dla zrównoważonego rozwoju, do której zachęca UNESCO i Europejska Komisja Gospodarcza ONZ (<http://www.unece.org/env/esd.html>). Bardzo ważną kategorią jest „Komunikacja” (30% wszystkich projektów). Z doświadczeń beneficjentów z wielu krajów wynika, że traktowanie komunikacji społecznej, jako mało istotnego elementu ochrony przyrody, skutkowało narastaniem niechętnych postaw i brakiem przychylności lokalnych społeczności przy wdrażaniu sieci Natura 2000. Samorządy, rolnicy, przedsiębiorcy i organizacje reprezentujące

mieszkańców powinny być włączane w proces tworzenia planów zarządczych, a realizacja ich postulatów uwzględniana w formalnych aktach prawnych, np. (planach ochrony i plany zadań ochronnych).

Ryc. 3. Kategorie beneficjentów w I perspektywie finansowej POIŚ wdrażanej przez CKPŚ
Fig. 3. The categories of beneficiaries in 1st financial perspective OPIE implemented by CKPŚ

W sumie w latach 2014-2015 r. do konkursu zgłoszono 256 wniosków z 28 państw (ryc. 1). Udział 50% z nich można uznać za marginalny, np.: Estonii, Litwy, Słowacji i Słowenii, co może być spowodowane późną akcesją, ich niewielkimi powierzchniami lub peryferyjnym położeniem w UE. Również niewiele wniosków, z nieznanymi powodami, zgłoszono z krajów skandynawskich: Danii, Finlandii i Szwecji. Natomiast pod względem liczby zgłoszeń zdecydowanie wyróżniają się: Hiszpania, Francja, Polska, Niemcy i Włochy.

Charakterystyczną cechą jest dominacja wśród rodzaju wnioskodawców UE organizacji pozarządowych (29%) oraz instytucji odpowiedzialnych za ochronę przyrody (16%) (ryc. 2). Aktywność NGO-sów wynika z ich chronicznego niedoinwestowania i jednocześnie ogromnej determinacji spowodowanej chęcią ochrony danego gatunku lub siedliska. Dla porównania, w kategorii beneficjentów w warunkach polskich w latach 2007-2014 aplikujących do Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych (CKPŚ) POIŚ w działaniu „Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych”, największym beneficjentem także były organizacje pozarządowe – 33%, potem parki narodowe i krajobrazowe – 28% i dopiero na trzecim miejscu nadleśnictwa LP – jedynie 14% (ryc. 3) (Las Polski 2015).

Aktywność instytucji odpowiedzialnych za ochronę przyrody wynika z konieczności finansowania działań ochronnych, obowiązku ich planowania jak i nadzorowania za pomocą aktów prawa miejscowego w formie zarządzeń. Obecnie w Polsce, w ramach działania 5.3 POIŚ 2007-2013, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska wraz z 16 regionalnymi dyrekcjami ochrony środowiska realizuje projekt polegający na opracowaniu ca 400 planów zadań ochronnych dla krajowych obszarów Natura 2000 na kwotę ca 29 mln zł (<http://www.gdos.gov.pl/opracowanie-planow-zadan-ochronnych>).

Polski wariant wprowadzania Natury 2000 jako formy ochrony przyrody skomplikował istniejący ład prawny i porządek kompetencyjny. W wielu przypadkach doszło do kontrowersji dotyczących nadzoru, zarządzania i finansowania obszarów, np. w przypadku PGL Lasy Państwowe, ARiMR, parków narodowych i krajobrazowych (Olaczek 2014). Dodatkowo system

Fot. 3. Polscy finaliści konkursu „Natura 2000 AWARD – 2015” (fot. Archiwum KE)
Photo 3. Polish finalists' Natura 2000 AWARDS - 2015 “

wymagał powołania nowych (i kosztownych) instytucji w postaci generalnej i regionalnych dyrekcji ochrony środowiska.

Wśród wszystkich aplikacji do konkursu KE najmniej zgłoszeń dotyczyło kategorii „Korzyści społeczno-ekonomiczne” (6,6%). Świadczyć to może o marginalizowaniu tego bardzo ważnego aspektu przez beneficjentów, ponieważ w konsekwencji przekłada się w dużym stopniu na życzliwy stosunek mieszkańców do samej sieci Natura 2000 oraz wpływa na ich chęć ochrony wartości przyrodniczych poszczególnych obszarów. Tak niski udział w tej kategorii konkursu może być również spowodowany tym, że nie wszystkie typy siedlisk i nie wszystkie gatunki wymienione w załącznikach do dyrektywy oferują możliwości rozwiązań odpowiednich dla łączenia korzyści w zakresie ochrony i zysków społeczno-ekonomicznych. Szczególnie godny podkreślenia jest zwycięski projekt ochrony rzadkich ptaków drapieżnych, w tym głównie sępów, zapewniający korzyści zarówno dla przyrody i lokalnych społeczności i środowiska myśliwych, którzy byli inicjatorami tego przedsięwzięcia. W 2015 r. Polska była reprezentowana przez 3 finałne projekty w kategorii komunikacja oraz poszukiwanie kompromisów (fot. 3). Niestety, żaden z nich nie zwyciężył, mimo wysokich walorów wszystkich z nich. Niemniej jednak, sama możliwość wzięcia udziału w gali była dużym wyróżnieniem i możliwością zdobycia kolejnych doświadczeń. Ceremonia była żywym wydarzeniem, zgromadziła ponad 200 osób, w tym przedstawiciele wszystkich finalistów, jurorów, oceniających, przedstawiciele prasy, przedstawiciele KE, unijnych i krajowych ekologicznych organizacji pozarządowych, instytutów i uczelni wyższych oraz stałych przedstawiciele państw członkowskich UE.

Wnioski

1. Edukacja ekologiczna polegająca na kształtowaniu właściwych postaw w stosunku do kluczowych gatunków i siedlisk na obszarach Natura 2000 jest priorytetem UE.
2. Zrównoważony rozwój jest jednym z podstawowych wyzwań współczesnego świata, stąd wiele realizacji przez różne państwa projektów stricte ochronnych i komunikacyjnych.
3. Koncepcja sieci Natura 2000 jest wciąż w trakcie udoskonalania.
4. Najwyżej oceniane są działania angażujące nowoczesne środki komunikacji, w tym media społecznościowe oparte o Internet.
5. Planując działania przyrodnicze należy mieć na względzie różne uwarunkowania w postaci aktualnych problemów i korzyści ekonomicznych lokalnych społeczności.
6. Polska znajduje się obecnie w czołówce beneficjentów środków UE za Hiszpanią i Francją.
7. Zarówno w UE jak i w Polsce najaktywniejsze w pozyskiwaniu funduszy są NGO przyrodnicze, co wynika z ich niedoinwestowania i determinacji w ochronie ulubionych gatunków i siedlisk.

Literatura

- Garsteki T., Marsden K., Kohlmorgen N., Fourli M., Stoneman C., Santos M. 2015. Natura 2000 Award Scheme – Benchmarking Report KE. Adelphi / STELLA Consulting / Tipik, Berlin.
- Makomaska-Juchiewicz M. 2010. Natura 2000 w Polsce: stan wdrożenia, problemy, trudności, zagrożenia, nadzieje. Biuletyn Komitetu Ochrony Przyrody PAN, Kraków, vol. 1: 11-24.
- Las Polski 2015. Wdrażają i wykonują. Oikos, Las Polski nr 9: 3.
- Olaczek R. 2010. Blaski i cienie ochrony przyrody we Wspólnocie Europejskiej. Biuletyn Komitetu Ochrony Przyrody PAN, Kraków, vol. 1: 25-32.
- Olaczek R. 2014. O niespójności w systemie ochrony przyrody w Polsce. W: Mirek Z., Nickel A. (red.). Ochrona przyrody w Polsce wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjnych. Komitet Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- <http://www.unece.org/env/esd.html>
- <http://www.natura2000day.eu>
- <http://naturstyrelsen.dk/naturbeskyttelse/naturprojekter/blue-reef/>
- www.naturfreunde-wuerttemberg.de
- www.danubeparks.org
- <http://gorgestarnjonte.n2000.fr/>
- <http://www.gdos.gov.pl/opracowanie-planow-zadan-ochronnych>

Dariusz Anderwald

Leśny Zakład Doświadczalny SGGW w Rogowie
anderwaldd@gmail.com